

Захист прав дітей – пріоритетний напрям діяльності правоохоронних органів

Кононенко О.Я., ст. викладач кафедри права СумДУ

Як зазначив у своєму виступі на Всеукраїнській нараді з питань захисту прав дитини Президент України Віктор Янукович, діти – це майбутнє будь-якого народу і держави. Молоде покоління визначатиме успіх політичного, економічного, інтелектуального та культурного поступу. Від спроможності української влади забезпечити гідне дитинство своїм наймолодшим громадянам безпосередньо залежить майбутнє незалежної України, її гідне місце у глобалізованому світі. Поза сумнівом, захист прав дитини – проблема багатомірною. Вона охоплює низку різних аспектів.[1]

На сьогодні, показники злочинності неповнолітніх, як і злочинності загалом, значною мірою залежать від соціально-економічного стану в країні. Значне загострення соціально-економічної ситуації призвело до поширення злочинності взагалі, у тому числі й неповнолітніх. У цих складних умовах держава постійно вживає заходів для покращення становища із злочинністю неповнолітніх загальносоціальними засобами, спрямованими на забезпечення прав дітей [2, с.162]

На державному рівні прийнято більше 300 законодавчих актів України, які спрямовані на захист інтересів неповнолітніх і молоді.

Зокрема, це закони України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 17 листопада 1992 р., «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5 лютого 1993 р., «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1995 р., «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21 червня 2001 р., «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р., «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 р. тощо.

В Україні на сучасному етапі створено цілу низку інституцій, спрямованих на захист прав і свобод громадян, проте особливого піклування з боку держави потребує саме захист неповнолітніх, оскільки значна їх частина є найменш соціально захищеною.

Проблемами дитинства опікується Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, понад 10 міністерств і державних комітетів. З метою забезпечення належних умов для реалізації конституційних прав дитини Указом Президента України від 11 серпня 2011р. створена посада Уповноваженого Президента України з прав дитини.

На місцевому рівні соціально правовим захистом, вихованням та опікою дитини займається велика кількість установ та відомств, об'єднань громадян а саме:

- служби у справах дітей;
- центри соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді;
- дитячі притулки;
- управління та відділи освіти та науки, молоді та спорту, охорони здоров'я; культури; юстиції, охорони труда та соціального захисту;
- органи опіки і піклування;
- профспілкові організації;
- судові, правоохоронні органи та безліч різноманітних громадських організацій, фондів та установ. Майже всі політичні партії в своїх програмах пріоритетним напрямом визначають діяльність щодо запобігання правопорушень серед неповнолітніх, захист прав і свобод дітей та молоді.

Основне навантаження здійснюваної в Україні діяльності у попередженні правопорушень серед дітей та їх захисту від злочинних посягань покладається на правоохоронні органи. Закріплення у ст. 3 Конституції України того, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю..., а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави», вимагає від останньої утворення відповідної системи органів (суб'єктів), які у правових актах та науковій літературі отримали назву правоохоронних. До таких органів належать і органи прокуратури України, особливість правового статусу яких як суб'єкта

протидії злочинності полягає у тому, що їх завданням як правоохоронного органу є не лише проти дія злочинності, а й координація інших правоохоронних органів з цих питань [3, с.5].

Органи прокуратури наділені доволі широким колом повноважень у сфері захисту прав і свобод дітей В цій діяльності вони керуються нормами міжнародного права, зокрема, Конвенції ООН про права дитини, нормами Конституції України, законами, які регламентують окремі напрямки реалізації прав і свобод дітей, Сімейним кодексом України, використовує президентські і урядові нормативні акти. Окремі питання діяльності прокуратури щодо пріоритетних напрямків правозахисної діяльності правозахисної діяльності дістали відображення також в наказах Генерального прокурора України № 3 від 12 квітня 2011 року «Про організацію правозахисної діяльності органів прокуратури України» і № 3/1 гн від 21 червня 2011 року «Про особливості правозахисної діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей»

Правозахисна діяльність прокуратури щодо неповнолітніх здійснюється у межах всіх конституційних функцій прокуратури у процесі розв'язання своїх основних завдань. Захист прав і свобод дітей здійснюється у різних формах і різними методами, зокрема, таких, як: опротестування незаконного акта чи незаконних дій посадових осіб, внесення подання про усунення порушень, винесення постанови про порушення кримінальної справи, дисциплінарного провадження чи провадження про адміністративне правопорушення.

Однією із функцій прокуратури є загальний нагляд за дотриманням законів щодо захисту прав і свобод дітей, гарантованих Конституцією та законами України, Конвенцією ООН про права дитини. У ході організації та проведення наглядових перевірок органи прокуратури основну увагу звертають на:

- захист прав і свобод дітей;
- додержання законів у діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та правоохоронних органів, на які покладено обов'язки щодо захисту прав дітей, а також у спеціальних установах для дітей;
- профілактику правопорушень і бездоглядності, координацію діяльності по боротьбі зі злочинністю у підлітковому середовищі;
- додержання законів при провадженні дізнання та досудового слідства у кримінальних справах про злочини, а також суспільно небезпечні діяння,
- вчиненні підлітками та дітьми, проти них, а також при розгляді цієї категорії справ у судах; представництві інтересів дітей у судах [4].

Ст. 40 Конституції України, розділом другим «Права, свободи та обов'язки людини та громадянина, ставить високі вимоги до функціонування правоохоронних органів, у тому числі і органів внутрішніх справ, хоча у тексті Конституції ці органи прямо не зазначаються [5, с.40].

Згідно з Положенням «Про Міністерство внутрішніх справ України», затвердженим Указом Президента України від 17 жовтня 2000 р. №1138, до основних завдань МВС України поряд з іншими належать виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню неповнолітніми злочинів, вживання заходів щодо їх усунення, здійснення правового виховання дітей тощо.

Запобігання злочинів, що вчиняються неповнолітніми на спеціально-кримінологічному рівні виконують усі підрозділи міліції, які входять в її структуру: кримінальна міліція, міліція громадської безпеки, транспортна міліція, державна автоінспекція, міліція охорони, інші спеціальні підрозділи міліції. Основні завдання по захисту прав дітей в органах міліції виконує Кримінальна міліція у справах дітей.

Наряду із запобіганням правопорушенням дітей, припинення та розкриття злочинів, вчинених дітьми її основними завданнями є: інформування відповідних служб у справах дітей про дітей, які перебувають у конфлікті із законом; надання допомоги органам освіти і охорони здоров'я в підготовці відповідних документів щодо оформлення особових справ неповнолітніх, які направляються до шкіл і професійних училищ соціальної реабілітації тощо. Особливу увагу співробітники КМСД приділяють особам, які втягують неповнолітніх у злочинну діяльність, привчають до вживання алкоголю, наркотиків, одурманюючих засобів, викривають їх і притягують до кримінальної відповідальності.

КМСД здійснює свою діяльність у тісній взаємодії з іншими правоохоронними органами, а також із Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, МОЗ України та їх органами на місцях, надсилає їм у разі потреби пропозиції щодо поліпшення соціального захисту неповнолітніх і профілактики правопорушень серед них, а також про усунення недоліків у цій роботі [2, 166- 167].

Разом з тим у роботі правоохоронних органів по захисту прав дитини залишаються проблемними питання злочинності серед дітей та захисту дітей, що постраждали від злочинів. Незважаючи на переможні реляції відповідальних органів влади, продовжують зростати підліткова злочинність та кількість злочинів, вчинених проти дітей. Кожний 15-й злочин в державі вчинено неповнолітнім. Серед засуджених та узятих під варту таких налічується понад 8 тисяч. Це красномовне свідчення слабкої роботи влади з попередження дитячої злочинності. А подекуди ця робота повністю відсутня [1].

Зростання рівня злочинності у підлітковому середовищі певною мірою зумовлене низьким рівнем профілактичної роботи, в т.ч з боку міліції, якою охоплені лише підлітки, що вже вчинили правопорушення. Президент України звертає особливу увагу на необхідність розширення роз'яснювальної роботи з питань захисту прав дітей, які перебувають у конфлікті із законом [1].

На обліку в міліції перебуває 17 тис. неповнолітніх, третина з яких (6.7тис.) — за вчинення злочинів. Профілактична робота з такими підлітками проводиться формально, епізодично. Як наслідок 2,5 тис. неповнолітніх вчинили злочини повторно, 5,1 тис. — у групі.

Аналіз прокурорської діяльності засвідчив, що стан законності у сфері захисту прав дітей та рівень виконання окремими посадовцями своїх обов'язків не відповідають гостроті ситуації. У діяльності органів прокуратури мають місце прояви безчужості та формалізму [6, с.3 - 5].

Спільні зусилля правоохоронних органів, а також усунення існуючих недоліків в їх роботі значно сприятимуть кардинальному поліпшенню ситуації у сфері захисту дитинства.

Список використаних джерел

1. Виступ Президента України на Всеукраїнській нараді з питань захисту прав дитини 25 листопада -2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.kiev.ua>.

2. Немченко О.І. Запобігання злочинам, що вчиняються неповнолітніми з психічними відхиленнями: кримінологічні засади: монографія. / О.І.Немченко - Запоріжжя: Дніпровський металург, 2011.— 212 с.

3. Бурбика М. М. Координаційна діяльність органів прокуратури у сфері протидії злочинності: організаційно-правові засади : монографія / М. М. Бурбика. – Суми : Сумський державний університет, 2011. – 305 с.

[4] Про особливості правозахисної діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод дітей: Наказ ГП України від 21 червня 2011 року N 3/1гн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.kiev.ua>.

5. Куліш А.М. Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної системи України: Монографія. Частина II. / А.М.Куліш - Видавництво Сумського державного університету 2007. – 236 с.

6. Пшонка В.П. Із виступу на на Всеукраїнській нараді з питань захисту прав дітей. / Пшонка В.П. // Вісник прокуратури. – 2011. №11. с. 3 - 6